

Odnos eksternalnog lokusa kontrole i samopoštovanja sa sklonošću dramtiziranju

Roginić, Maja

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:098681>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-04**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zadru

Odjel za psihologiju

Prijediplomski sveučilišni studij psihologije (jednopedmetni)

Maja Roginić

Odnos eksternalnog lokusa kontrole i samopoštovanja sa sklonošću
dramatiziranju

Završni rad

Mentor: izv. prof. dr. dc. Ana Šimunić

Zadar, 2024.

Sveučilište u Zadru
Odjel za psihologiju
Sveučilišni prijediplomski studij
Psihologija

Maja Roginić

**Odnos eksternalnog lokusa kontrole i
samopoštovanja sa sklonošću dramatiziranju**

Završni rad

Zadar, 2024.

Sveučilište u Zadru
Odjel za psihologiju
Sveučilišni prijediplomski studij
Psihologija

Odnos eksternalnog lokusa kontrole i samopoštovanja sa sklonošću dramatiziranju

Završni rad

Student/ica:
Maja Roginić

Mentor/ica:
Izv.prof.dr.sc. Ana Šimunić

Zadar, 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Maja Roginić**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Odnos eksternalnog lokusa kontrole i samopoštovanja sa sklonošću dramatiziranju** rezultat mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mogega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mogega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 10. rujna 2024.

Odnos eksternalnog lokusa kontrole i samopoštovanja sa sklonošću dramtiziranju

Sažetak

Eksternalni lokus kontrole, potreba za dramtiziranjem i samopoštovanje su konstrukti koji su dio, kako našeg karaktera, tako i karaktera pojedinaca u našoj neposrednoj okolini. Pojedinci koji su skloniji pripisivanju događaja koji su im se zbili sreći, slučajnosti, sudbini ili kontroli nekih značajnih drugih (Rotter, 1966) imaju eksternalni (vanjski) lokus kontrole. U tom slučaju, kada osoba percipira da ne može utjecati na ishode i situacije s kojima se suočava, ona pokazuje tendenciju iskazivanja niže razine samopoštovanja. Samopoštovanje se definira kao pozitivan ili negativan stav prema samome sebi te podrazumijeva procjenu kojom pojedinac izražava stupanj uvjerenja u vlastitu sposobnost, važnost ili uspješnost (Stiplošek, 2002). Eksternalni lokus kontrole, koji podrazumijeva odsutnost osjećaja kontrole nad vlastitim životom i nisko samopoštovanje mogu biti ključni za razumijevanje zašto su neki pojedinci skloniji dramtiziranju. Potreba za dramtiziranjem se smatra složenom osobinom ličnosti u kojoj pojedinci percipiraju sebe kao žrtve te su skloni okrivljavanju drugih za situacije koje im se događaju (Frankowski i sur., 2016).

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati odnos eksternalnog lokusa kontrole i samopoštovanja sa sklonošću dramtiziranju kod muškaraca i žena rane odrasle i srednje odrasle dobi. U ovom online istraživanju je sudjelovalo 76 sudionika i 205 sudionica u rasponu dobi od 18 do 65 godina u RH, a korištene su: Rosenbergova skala samopoštovanja, Skala eksternalnosti i Skala potrebe za dramom. Rezultatima nije dobivena statistički značajna razlika u sklonosti dramtiziranju, eksternalnosti i samopoštovanju između muškaraca i žena. Međutim, utvrđeno je kako je sklonost dramtiziranju praćena nižim samopoštovanjem i eksternalnijim lokusom kontrole, a eksternalniji lokus kontrole prati niže samopoštovanje. Također, s povećanjem dobi raste i razina samopoštovanja. Međutim, nije utvrđena statistički značajna povezanost između dobi i sklonosti dramtiziranju, kao ni između dobi i eksternalnosti lokusa kontrole. Također, veća sklonost dramtiziranju predviđena je eksternalnijim lokusom kontrole i nižim samopoštovanjem. Istraživanje donosi dublji uvid o navedenim konstruktima te pruža moguća objašnjenja za dobivene rezultate na ovom uzorku sudionika.

Ključne riječi: eksternalni lokus kontrole, samopoštovanje, dramtiziranje

Relationship between the External Locus of Control, Self-esteem and Need for Drama

Abstract

External locus of control, the need to dramatize and self-esteem are constructs that are part of both our character and the character of individuals in our immediate environment. Individuals who are more inclined to attribute the events that happened to them to luck, chance, fate or the control of some significant others (Rotter, 1966) have an external locus of control. In this case, when a person perceives that he cannot influence the outcomes and situations he faces, he tends to show a lower level of self-esteem. Positive or negative self-perception is known as self-esteem. and implies an assessment by which an individual expresses the degree of belief in his own ability, importance or success (Stiplošek, 2002). External locus of control, which implies the absence of a sense of control over one's own life and low self-esteem may be key to understanding why some individuals are more inclined to dramatize. The need for drama is considered a complex personality trait in which individuals perceive themselves as victims and tend to blame others for situations that happen to them (Frankowski et al., 2016).

The aim of this research was to examine the relationship between external locus of control and self-esteem with need for drama in men and women in early and middle adulthood. Research includes 76 male and 205 female participants in the age range from 18 to 65 in the Republic of Croatia. The scales that were used are: Rosenberg's Self-Esteem Scale, Externality Scale and Need for Drama Scale. The results showed no statistically significant difference in need for drama, externality and self-esteem between men and women. However, it was found that the need for is accompanied by lower self-esteem and a more external locus of control, and a more external locus of control is accompanied by lower self-esteem. Also, with increasing age, the level of self-esteem also increases. However, no statistically significant correlation was found between age and need for drama, nor between age and externality of locus of control. Also, a greater need for drama is predicted by a more external locus of control and lower self-esteem. The research provides a deeper insight into the mentioned constructs and provides possible explanations for the results obtained with this sample of participants.

Keywords: external locus of control, self-esteem, need for drama

Sadržaj

1. <i>UVOD</i>	1
1.1. Locus kontrole.....	1
1.2. Samopoštovanje; odnos samopoštovanja i lokusa kontrole	2
1.3. Sklonost dramtiziranju	2
1.4. Razlike eksternalnog lokusa kontrole, samopoštovanja i sklonosti dramtiziranju s obzirom na spol.....	3
1.5. Odnos eksternalnog lokusa kontrole, samopoštovanja i sklonosti dramtiziranju – dobne karakteristike	4
1.6. Polazište istraživanja	5
2. <i>CILJEVI, PROBLEMI I HIPOTEZE</i>	6
2.1. Cilj :	6
2.2. Problemi:.....	6
2.3. Hipoteze:.....	6
3. <i>METODA</i>	7
3.1. Sudionici.....	7
3.2. Mjerni instrumenti	7
3.3. Postupak.....	8
4. <i>REZULTATI</i>	9
5. <i>RASPRAVA</i>	13
6. <i>ZAKLJUČAK</i>	21
7. <i>LITERATURA</i>	22

1. UVOD

Pojedinci su u svakodnevnom životu skloni percipiranju situacija kao rezultatu sreće, slučajnosti, sudbine ili kontroli nekih značajnih drugih, odnosno, vanjskih faktora koje ne može kontrolirati (Brkić, 2018; Rotter, 1966) što se naziva eksternalnim lokusom kontrole. Oni pojedinci koji pokazuju tendenciju prema eksternalnom lokusu kontrole često iskazuju niže razine samopoštovanja, osjećaj bespomoćnosti i nemogućnost upravljanja vlastitim životom (Rosenberg, 1965; Stiplošek, 2002). Upravo karakteristike poput nižeg samopoštovanja i eksternalnog lokusa kontrole karakteriziraju „dramatičnu“ ličnost. Osobe s ovim osobinama često iskazuju povećanu potrebu za dramatisiranjem, percipirajući sebe kao žrtve (Frankowski, 2016).

1.1. Lokus kontrole

Ljudi temeljem prethodnih iskustava i situacija oblikuju vjerovanja o tome koliko mogu utjecati na događaje s kojima se susreću. Ovisno o stupnju kontrole i percipiranom mjestu činilaca i uzroka, ljudi se svrstavaju na kontinuum (Vuković, 2015) gdje je, na jednom kraju, internalni lokus kontrole prema kojem pojedinci sebe doživljavaju kao izvore kontrole osobnog ponašanja i uzrocima onog što im se događa (Petz, 2005). Suprotno ovome, drugoj strani kontinuuma pripadaju pojedinci koji su skloni pripisivanju situacija i događaja slučajnosti, sreći, sudbini ili kontroli drugih pojedinaca te se smatra da oni imaju eksternalni (vanjski) lokus kontrole (Brkić, 2018). Osobe s visokim eksternalnim lokusom prati osjećaj bespomoćnosti vezan uz događaje u njihovom vlastitom životu jer vjeruju da ih ne mogu kontrolirati (Kardum i sur., 2016). Lokus kontrole je relativno stabilan konstrukt, međutim, značajni životni događaji i promjene mogu ponekad dovesti do odstupanja od te stabilnosti. Tako npr., lokus kontrole pojedinca može postati eksternalniji pod utjecajem negativnih događaja i internalniji pod utjecajem njemu pozitivnih događaja i ishoda (Sorić, 2021), stoga se smatra da je lokus kontrole kontinuum na kojem pojedinac može mijenjati svoju poziciju tijekom života (Stewart, 2012). Važno je naglasiti kako pojedinac ne posjeduje samo internalni ili eksternalni lokus kontrole s obzirom da to nije dihotomna varijabla već kontinuirana, no, razumijevanje ovog konstrukta se efikasnije objašnjava u terminima koji se odnose na samo eksternalni, odnosno internalni lokus (Chubb i sur., 1997). Klonowicz (2001) u svom istraživanju navodi postojanje negativne povezanosti eksternalnog lokusa s pozitivnim osjećajima, doživljajima i dobrobiti te pozitivne povezanosti s negativnim doživljajima. Nadalje, manjak internalnog lokusa kontrole kroz duži period može dovesti do

lošeg afektivnog i kognitivnog funkcioniranja (Abbey i Andrews, 1985), no, isto tako, manjak internalne orijentacije, odnosno, eksternalni lokus može dovesti do veće dobrobiti jer pojedinac atribuirá negativne događaje (npr. neuspjeh) nekim vanjskim čimbenicima (Diener, 1984). S obzirom na navedeno, Judge i suradnici (2002) predložili su da lokus kontrole i samopoštovanje pripadaju istom faktoru – samovrednovanju ili samoevaluaciji.

1.2. Samopoštovanje; odnos samopoštovanja i lokusa kontrole

Uz lokus kontrole, jedna od četiriju ključnih dimenzija samovrednovanja (zajedno s neuroticizmom i samoeфикасношću) jest samopoštovanje koje se opisuje kao pozitivan ili negativan odnos i stav prema samome sebi (Rosemberg, 1965). Samopoštovanje je konstrukt koji obuhvaća skup ideja i misli koji utječu na pojedinca pri njegovom suočavanju sa svijetom i okolinom (Sorić, 2021), a ono može biti visoko ili nisko. Pojedinci koji imaju visoko samopoštovanje karakterizira zdrava svijest o sebi, konstruktivan pogled na sebe te mentalno blagostanje. Suprotno tome, oni pojedinci s niskim samopoštovanjem karakteriziraju se kao obeshrabreni, pasivni, nesretniji i impulzivniji (Coopersmith, 1984). Abdallah (1989) navodi kako su pojedinci s visokim samopoštovanjem skloni pripisivanju uspjeha internalnim uzrocima, dok oni s niskim samopoštovanjem taj uspjeh pripisuju eksternalnim uzrocima. Stoga, stavljajući samopoštovanje u relaciju s lokusom kontrole, istraživanja su pokazala kako je eksternalni lokus negativno povezan sa samopoštovanjem (Brkić, 2018; Enger i sur., 2001; Judge i sur., 2002). U situacijama kada pojedinac percipira da ne može utjecati na ishode i situacije s kojima se suočava, pokazuje tendenciju ka nižim razinama samopoštovanja (Stiplošek, 2002). Samopoštovanje obuhvaća i način na koji se pojedinac ponaša na društveno (ne)poželjan način što uključuje tendenciju izigravanja žrtve. Ljudi s ovakvom osobnošću općenito žive kaotičnim životom i uzrokuju nepotrebne konflikte te sebe smatraju pasivnim akterima u događajima vlastitog života, a ta se osobina pojedinca odnosi na sklonost dramatiziranju (Ninković, 2017).

1.3. Sklonost dramatiziranju

Skлонost dramatiziranju (*Need for drama* ili potreba za dramom) je konstrukt koji se smatra poprilično novim te se ovaj termin kao takav počinje koristiti tek krajem prošlog stoljeća (Turkalj, 2022). Pojam potrebe za dramom spominje se i prije tog razdoblja, prvenstveno u kliničkoj psihologiji gdje su tzv. dramatičnim ličnostima dijagnosticirali histrionski granični poremećaj ličnosti. Pojedinci za koje se smatra da imaju ovaj granični

poremećaj ličnosti obilježava impulzivnost, samoozljeđujuće ponašanje, osjećaj viktimizacije (Frankowski i sur., 2016) te su kao takvi skloni egocentrizmu i manipuliranju drugim ljudima (Petz, 2005). Nakon što se uočila raširenost ovih tendencija među općom populacijom, Frankowski i suradnici (2016) konstruiraju skalu Potrebe za dramom (NFD) koja je primjenjiva na nekliničku populaciju. Kao što je prethodno navedeno, ljudi s osobnošću sklonom dramatiziranju žive kaotičnim životom, obilježavaju ih krize u obitelji, s prijateljima, partnerima te učestali sukobi (Frankowski i sur., 2016). Ovakvi pojedinci mogu biti jako privlačni, zavodljivi i šarmantni te često zrače svojom naglašenom seksualnošću. Osobe sklone dramatiziranju najčešće manipuliraju drugima, sebe predstavljaju kao žrtvu te govore bez puno razmišljanja o posljedicama (Ninković, 2017). Ova složena crta ličnosti uključuje tri dimenzije: interpersonalnu manipulaciju, otvoreni govor i uporno izigravanje žrtve (Frankowski i sur., 2016). Interpersonalna manipulacija je tendencija pojedinca da utječe na ponašanje drugih s ciljem ostvarivanja vlastitih želja i potreba, dok je otvoreni govor oblik ponašanja kod kojeg pojedinac iznosi svoje mišljenje bez promišljanja o njegovim posljedicama, a koje je često neprimjereno za situaciju (Frankowski i sur., 2016; Ninković, 2017). Uporno izigravanje žrtve je sklonost doživljavanju sebe kao konstantne žrtve životnih događaja. Govoreći o dimenziji upornog izigravanja žrtve, istraživanje Frankowski i suradnika (2016) je pokazalo kako je od sve tri dimenzije, ta dimenzija u najvećoj pozitivnoj korelaciji s eksternalnim lokusom kontrole, preciznije, osobe s izraženom sklonošću dramatiziranju sebe smatraju pasivnim akterima u vlastitom životu i događajima s kojima se suočavaju (Vulin, 2019). Kada se konstrukt „dramatične ličnosti“ dovede u relaciju sa samopoštovanjem, pojedinci s niskim samopoštovanjem su, u prosjeku, skloniji dramatiziranju (Ninković, 2017).

1.4. Razlike eksternalnog lokusa kontrole, samopoštovanja i sklonosti dramatiziranju s obzirom na spol

Osvrćući se na spolne razlike kod ovih konstrukata, kada se radi o dramatičnim ličnostima, odnosno, o graničnim ili histrionskim poremećajima osobnosti, sklonost dramatiziranju bila je češće etiketirana ženama. Suprotno ovoj tvrdnji, Frankowski i suradnici (2016) naglašavaju da se antisocijalna komponenta i manipulativno ponašanje unutar graničnog poremećaja ličnosti češće pojavljuje kod muškaraca nego žena. Daljnjim istraživanjem Frankowski i suradnici (2016) svojim rezultatima pokazuju kako ustvari ne postoji razlika između muškaraca i žena u sklonosti dramatiziranju što je dobiveno i u istraživanju Ninković (2017). Razlika između muškaraca i žena je utvrđena kod

samopoštovanja i lokusa kontrole (Sorić, 2021). Meta – analiza koju su proveli autori Zuckerman i suradnici (2016) pokazuje konzistentnost u istraživanjima - više razine samopoštovanja kod muškaraca u odnosu na žene. Isto tako, muškarci pokazuju značajno internalniji lokus kontrole u odnosu na žene (Sorić, 2021). Kliewer i Sandler (1992) objašnjavaju da žene koje imaju eksternalni lokus kontrole su osjetljivije na učinke negativnih životnih događaja te imaju niže samopoštovanje.

1.5. Odnos eksternalnog lokusa kontrole, samopoštovanja i sklonosti dramatiziranju – dobne karakteristike

Dovodeći u odnos lokus kontrole i dob, rezultati su poprilično nekonzistentni. Tako istraživanje Lao (1976) sugerira povećanje internalnog i smanjenje eksternalnog lokusa od rane adolescencije do četrdesetih. S obzirom da je lokus djelomično određen vlastitim iskustvom, to je i za očekivati jer pojedinac aktivno povećava i nadograđuje svoje znanje i kompetencije do te dobi što ga dovodi do osjećaja veće kontrole. Slijedeći ovo isto razmišljanje, kako pojedinci prelaze u kasniju odraslu dob tako doživljavaju pad u osjećaju kompetencije i posljedično, smanjenje internalne kontrole (Lao, 1976; Morganti i sur., 1988). S druge strane, Twenge i suradnici (2004) svoj naglasak stavljaju na promjene u lokusu kontrole tijekom vremena, odnosno generacijske promjene te iznose dvije suprotstavljene hipoteze/modele. Prvi model – model neovisnosti pretpostavlja kako je tijekom razdoblja od 1960-ih do 2000-ih lokus postajao sve internalniji zahvaljujući društvenim promjenama. Naime, to razdoblje karakterizira porast individualizma u kojem se pojedinac fokusira na sebe i neovisna je osoba koja ima moć kontroliranja svojih postupaka i sudbina. Model suprotan ovom je model „otuđenja“ koji naglasak stavlja na pretpostavku da lokus kontrole s vremenom postaje sve eksternalniji. Uzrok ovome se navodi otuđenje novijih generacija, kao i veći cinizam i nepovjerenje prema društvu općenito.

Longitudinalna istraživanja općenito sugeriraju da se samopoštovanje povećava od adolescentske do srednje odrasle dobi, s vrhuncem između 50 i 60 godina te opada u starijoj dobi (Orth i suradnici, 2018; Robins i Trzesniewski, 2005). Razlozi ovakvih tvrdnji leže u činjenici da pojedinci tijekom mlađe i srednje odrasle dobi imaju potpunu kontrolu nad samima sobom i okolinom te na taj način promiču osjećaj vlastite vrijednosti ostvarujući se kroz karijeru i obitelj (Malikios i Ryckman, 1977).

Kao što je navedeno na samom početku, potreba za dramom je noviji konstrukt čija je preteča histrionski poremećaj ličnosti. S obzirom na to, gotovo ne postoji istraživanje koje

ispituje odnos potrebe za dramom i dob *per se*, no Frankowski i suradnici (2016) pokazuju kako potreba za dramom negativno korelira s dobi. Također, Gutiérrez i suradnici (2012) navode kako pojedinci koje karakterizira dramatična ličnost pokazuju tendenciju relativne stabilnosti ovakvih ponašanja do 35. godine, a zatim to ponašanje postupno opada tijekom sljedeća dva desetljeća.

1.6. Polazište istraživanja

U literaturi postoje brojna istraživanja vezana uz samopoštovanje i eksternalni lokus kontrole *per se*, kao i istraživanja gdje se oni dovode u odnos. Uglavnom se pronalazi negativna povezanost između navedena dva konstrukta – naročito u akademskom kontekstu (Finn i Rock, 1997) te kada se govori o načinima suočavanja sa stresom ili naglim životnim promjenama općenito (Kliwer i Sandler, 1992; Sorić, 2021). Međutim, kada ih se dovede u relaciju s konstruktom potrebe za dramom, ne postoji puno istraživanja koji proučavaju odnose ovih konstrukata međusobno. Prema nalazima dosadašnje literature, pojedince sklone dramiziranju obilježava eksternalni lokus kontrole (Frankowski i sur., 2016) i niže samopoštovanje (Ninković, 2017). Rezultati ovog istraživanja mogli bi dovesti do novijih spoznaja o odnosu ova tri konstrukta. Prethodna istraživanja navode spolne razlike pri kojima se ženama pripisuje eksternalniji lokus kontrole (Vuković, 2015), a muškarcima internalniji lokus (Sorić, 2021) i generalno više samopoštovanje u usporedbi sa ženama (Bleidorn i sur., 2016; Chub i sur., 1997; Zuckerman i sur., 2016), dok je sklonost dramiziranju podjednako prisutna kod muškaraca i žena (Ninković, 2017; Turkalj, 2022) te se oni jedino razlikuju u manifestaciji ovog konstrukta (Frankowski i sur., 2016). Stoga, ispitivanjem razlika između muškaraca i žena u navedena tri konstrukta, provjerile bi se navedene tvrdnje prijašnjih istraživanja. Također, ispitivanje prediktivnog doprinosa eksternalnog lokusa kontrole i samopoštovanja u objašnjenju varijance sklonosti dramiziranju važno je zbog pružanja dubljeg razumijevanja zašto pojedinci koji se smatraju nesigurnima te žrtvama okolnosti pokazuju povećanu potrebu za dramom. S obzirom da se sklonost dramiziranju tek od nedavno počinje proučavati i na nekliničkim populacijama i s obzirom na manjak takvih istraživanja, ovim istraživanjem se želi ispitati taj konstrukt na uzorku sudionika s rasponom dobi od 18 do 65 godina u Hrvatskoj.

2. CILJEVI, PROBLEMI I HIPOTEZE

2.1. Cilj:

Ispitati odnos eksternalnog lokusa kontrole i samopoštovanja sa sklonošću dramtiziranju kod muškaraca i žena rane odrasle i srednje odrasle dobi.

2.2. Problemi:

1. Ispitati postoje li razlike u eksternalnom lokusu kontrole, samopoštovanju i sklonosti dramtiziranju između muškaraca i žena.
2. Ispitati postoji li povezanost između dobi, eksternalnog lokusa kontrole, samopoštovanja i sklonosti dramtiziranju.
3. Ispitati koliki je prediktivni doprinos eksternalnog lokusa kontrole i samopoštovanja u objašnjenju varijance sklonosti dramtiziranju.

2.3. Hipoteze:

1. S obzirom na rezultate prethodnih istraživanja za očekivati je da će muškarci imati više samopoštovanje od žena (Zuckerman i sur., 2016) i manje eksternalni lokus kontrole u odnosu na žene (Sorić, 2021) te da neće biti razlike između muškaraca i žena u sklonosti dramtiziranju (Frankowski i sur., 2016; Ninković, 2017; Turkalj, 2022).
2.
 - a) Prema dosadašnjoj literaturi, pretpostavlja se da će povezanost eksternalnog lokusa kontrole i samopoštovanja biti negativna, pojedinci nižeg samopoštovanja će imati eksternalniji lokus kontrole (Brkić, 2018; Enger i sur., 2001; Judge i sur., 2002).
 - b) Također, očekuje se pozitivna povezanost između eksternalnog lokusa kontrole i sklonosti dramtiziranju, odnosno; pojedinci koji imaju eksternalniji lokus kontrole će biti skloniji dramtiziranju (Frankowski i sur., 2016; Vulin, 2019; Zur, 2005).
 - c) S obzirom na rezultate prethodnih istraživanja, očekuje se negativna povezanost između samopoštovanja i sklonosti dramtiziranju; pojedinci nižeg samopoštovanja će biti skloniji dramtiziranju (Ninković, 2017).

- d) Za očekivati je pozitivnu povezanost između samopoštovanja i dobi (Orth i suradnici, 2018; Robins i Trzesniewski, 2005), dok se očekuje negativna povezanost između dobi s eksternim lokusom kontrole (Lao, 1976) i sklonošću dramtiziranju (Gutiérrez i suradnici, 2012).
3. Pretpostavlja se da će eksterni lokus kontrole i samopoštovanje imati značajan doprinos u objašnjenju varijance sklonosti dramtiziranju, pri čemu je za očekivati kako će eksterni lokus kontrole biti pozitivan (Frankowski i sur., 2016), a samopoštovanje negativan prediktor (Ninković, 2017; Vulin, 2019).

3. METODA

3.1. Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 281 sudionik, 205 (73,1%) žena i 76 (26,9%) muškaraca (koji su naveli svoj spol po rođenju). Raspon godina je od 18 do 65 godina, pri čemu je prosječna dob žena iznosila 32.44 godine, a muškaraca 31.20 godina. Zaposlene osobe činile su 52,3%, dok su studenti 43,1% ukupnog uzorka. Najviše sudionika je iz područja Zagreba (51,2%) i iz Splita (24%). Također 46,6% uzorka sudionika je završilo srednju školu, dok preostali postotak pripada fakultetskom stupnju obrazovanja. Njih 30,7% je u braku, 30% u vezi, a 31,8% ima bar jedno dijete.

3.2. Mjerni instrumenti

Sociodemografski upitnik je obuhvaćao pitanja o: spolu, dobi, statusu obrazovanja, zanimanju (student, zaposlena/nezaposlena osoba, *U koje znanstveno područje pripada Vaš studij? U koje područje djelatnosti pripada Vaš posao?*), bračnom statusu (u vezi/ u braku/ slobodan/na, rastavljen/a, udovica/ac), mjestu stanovanja te je li im ikada bio dijagnosticiran neki oblik poremećaja ličnosti (u slučaju da odgovor potvrđan – pitanje o kojem se poremećaju ličnosti radi).

Rosenbergova skala samopoštovanja (Rosenberg, 1965) namijenjena je mjerenju globalnog samopoštovanja. Ovaj se instrument temelji na procjeni općeg zadovoljstva samim sobom, odnosno samopoštovanja. Sastoji se ukupno od 10 čestica koje sadrže tvrdnje vezane uz samoprihvatanje i osjećaj vlastite vrijednosti (npr. *Osjećam da nema puno toga čime se mogu ponositi*). Pet čestica skale se izražava u negativnom, a drugih pet u pozitivnom

smjeru. Skala je Likertovog tipa na kojoj sudionici procjenjuju svoje (ne) slaganje s tvrdnjama na skali od četiri stupnja (1 predstavlja tvrdnju „uopće se ne slažem“, 4 označava tvrdnju „potpuno se slažem“). Zbrajanje procjena na pojedinim česticama skale daje ukupni rezultat, s tim da se odgovori u pet tvrdnji boduju u obrnutom smjeru. Najniži rezultat koji je moguć iznosi 10, a najviši 40 bodova, pri čemu niži znači niže samopoštovanje. Za potrebe ovog istraživanja koristio se prijevod od Mirjanić i Milas (2011), a Cronbach alpha unutarnje konzistencije za ovu skalu je zadovoljavajuća i iznosi $\alpha = .86$.

Skala ekternalnosti (Bezinović, 1990) je jednodimenzionalna skala koju sačinjava 10 tvrdnji koje se odnose na ekternalnu orijentaciju npr. „Bez obzira što učinim da to spriječim, ono loše što se treba dogoditi i dogodit će se“. Sudionici odgovaraju na skali Likertovog tipa od 5 stupnjeva (gdje odgovor 1 znači „uopće ne mislim tako“, a odgovor 5 – „gotovo uvijek mislim tako“). Raspon rezultata je od 10 do 50, što je veći rezultat (zbroy bodova za sve čestice) to je osoba jače ekternalno orijentirana, drugim riječima, sklonija je pripisivati događaje vanjskim uzrocima te smatra kako ne može utjecati na ishod istih. U ovom istraživanju Cronbach alfa unutarnje konzistencije za ovu skalu iznosi $\alpha = .83$.

Skala potrebe za dramom (Frankowski i sur., 2016, adaptirale Ćubela Adorić i suradnice, 2020) skala je koja uključuje 12 čestica raspoređenih na tri subskale. Subskala interpersonalne manipulacije sadržava četiri čestice koje se odnose na želje pojedinca da utječe na druge u svrhu ostvarivanja vlastitih ciljeva i potreba (npr. *Ponekad je zabavno unijeti malo nemira među ljude*). Subskala impulzivne direktности uključuje tri čestice koje se odnose na potrebu pojedinca da iznosi mišljenje neovisno o prikladnosti istog te o mogućim posljedicama (npr. *Često mi je teško svoje komentare zadržati za sebe*). Zadnjih 5 čestica pripada subskali neprestanog izigravanja žrtve koje se odnose na konstantno percipiranje pojedinca kao žrtve (npr. *Puno je ljudi koji su prema meni pogriješili*). Sudionici na skali Likertovog tipa od 7 stupnjeva izražavaju svoj stupanj slaganja s navedenim tvrdnjama (pri čemu 1 označava „uopće se ne slažem“, a 7 „u potpunosti se slažem“). Cronbach alpha unutarnje konzistencije za ovu skalu je $\alpha = .82$.

3.3. Postupak

Ciljani uzorak ovog istraživanja bili su sudionici rane i srednje odrasle dobi u rasponu od 18 do 65 godina. Uzorak ovog istraživanja je prigodan te se najveći dio prikupio tehnikom snježne grude gdje su sudionici zamoljeni da podijele link istraživanja poznanicima koji

pripadaju u ciljanu populaciju. Također, poveznica je bila dostupna na Facebook grupnim stranicama.

Prije nego što su sudionici krenuli ispunjavati upitnik, na samom početku obrasca su bili obaviješteni o cilju istraživanja, trajanju te im je bila zajamčena anonimnost podataka kao i mail kojem se mogu javiti ukoliko imaju dodatne nedoumice ili pitanja.

Etičko povjerenstvo Odjela za psihologiju Sveučilišta u Zadru odobrilo je ovo istraživanje, a sam postupak dijeljenja upitnika se provodio kroz ožujak i travanj 2024. godine.

4. REZULTATI

Kako bi se odgovorilo na postavljene istraživačke probleme, prije provođenja daljnjih statističkih postupaka, izračunati su deskriptivni parametri (M , C , SD , minimum, maksimum, asimetričnost i spljoštenost) dobi sudionika, rezultata na Skali sklonosti dramatziranju, Skale eksternalnosti i Rosenbergovoj skali samopoštovanja. Provjerena je normalnost distribucija istih skala Kolmogorov-Smirnovljevim testom (Tablica 1). Također, izračunati su deskriptivni podatci (M , SD , minimum, maksimum, asimetričnost i spljoštenost) dobi sudionika, rezultata na Skali sklonosti dramatziranju, Skale eksternalnosti i Rosenbergovoj skali samopoštovanja s obzirom na spol (Tablica 2).

Tablica 1. Prikaz deskriptivnih podataka i normalnosti distribucije dobi sudionika, rezultata na Skali sklonosti dramatiziranju, Skale ekternalnosti i Rosenbergovoj skali samopoštovanja ($N=281$).

	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>C</i>	Minimum	Maksimum	<i>SD</i>	Asimetričnost	Spljoštenost	<i>K-S</i>
dob	281	32,10	25,00	18,00	66,00	13,57	0,87	-0,64	0,21**
sklonost dramatiziranju	281	37,30	37,00	12,00	75,00	12,20	0,37	-0,04	0,06
eksternalni lokus kontrole	281	26,39	27,00	10,00	46,00	7,42	-0,07	-0,45	0,05
samopoštovanje	281	28,52	29,00	8,00	40,00	7,14	-0,43	-0,67	0,11**

* $p < ,05$, ** $p < ,01$

Tablica 2. Prikaz deskriptivnih podataka i normalnosti distribucije dobi sudionika, rezultata na Skali sklonosti dramatiziranju, Skale ekternalnosti i Rosenbergovoj skali samopoštovanja s obzirom na spol ($N=281$).

Spol	Muški					Ženski				
	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	Asimetričnost	Spljoštenost	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	Asimetričnost	Spljoštenost
dob	76	31,20	12,59	1,04	-0,25	205	32,44	13,93	0,82	-0,75
sklonost dramatiziranju	76	38,70	11,42	0,27	0,72	205	36,78	12,46	0,43	-0,18
eksternalni lokus	76	25,13	7,77	0,02	-0,78	205	26,86	7,25	-0,08	-0,29
samopoštovanje	76	28,33	7,26	-0,54	-0,56	205	28,59	7,11	-0,39	-0,70

Kako bi se opravdalo korištenje parametrijskih statističkih postupaka, prije daljnje analize podataka, proveden je Kolmogorov-Smirnovljev test (K-S) kojim se nastoji utvrditi normalnost distribucije kao i testovi asimetričnosti i spljoštenosti. Dob sudionika, kao i rezultati na Rosenbergovoj skali samopoštovanja pokazali su značajno odstupanje od normalne distribucije (Tablica 1), međutim, njihovi indeksi asimetričnosti i spljoštenosti i dalje u intervalima ± 1 , što i dalje dopušta obradu podataka parametrijskim statističkim postupcima (Kline, 2005). Također, indeksi asimetričnosti i spljoštenosti su za varijable dobi sudionika, sklonosti dramatziranju, eksternalnosti i samopoštovanja za muškarce i žene zasebno, unutar dopuštenih intervala (Tablica 2).

Kako bi se odgovorilo na prvi istraživački problem koji je bio ispitati postoje li razlike u eksternalnom lokusu kontrole, samopoštovanju i sklonosti dramatziranju između muškaraca i žena proveden je t-test za nezavisne uzorke kako bi se utvrdilo postoji li razlika s obzirom na navedene varijable između muškaraca i žena (Tablica 3).

Tablica 3. Prikaz rezultata t-testova za nezavisne uzorke za utvrđivanje razlika u sklonosti dramatziranju, eksternalnosti lokusa kontrole i samopoštovanju između muškaraca i žena ($N_{\text{žene}} = 205$, $N_{\text{muškarci}} = 76$).

	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>	<i>p-Levene</i>
sklonost dramatziranju	-1,17	279	,243	,157
eksternalnost	1,74	279	,083	,258
samopoštovanje	0,27	279	,786	,845

Nije utvrđena statistički značajna razlika u sklonosti dramatziranju, eksternalnosti i samopoštovanju između muškaraca i žena (Tablica 3).

Sljedeći postavljeni problem bio je ispitati postoji li povezanost između dobi, eksternalnog lokusa kontrole, samopoštovanja i sklonosti dramatziranju te je u svrhu odgovora na ovaj istraživački problem izračunat Pearsonov koeficijent korelacije za cijeli uzorak (Tablica 4).

Tablica 4. Pearsonovi koeficijenti korelacije između samopoštovanja, eksternalnosti lokusa kontrole i sklonosti dramtiziranju i dobi na cijelom uzorku (N=281).

	sklonost dramtiziranju	eksternalnost lokusa kontrole	samopoštovanje
sklonost dramtiziranju	-	,46**	-,26**
eksternalni lokus kontrole	,46**	-	-,22**
samopoštovanje	-,26**	-,22**	-
dob	-,06	,07	-,28***

** $p < ,01$, $p < ,001$

Utvrđena je statistički značajna negativna povezanost između sklonosti dramtiziranju i samopoštovanja, kao i između samopoštovanja i eksternalnosti. Također, utvrđena je statistički značajna pozitivna povezanost između sklonosti dramtiziranju i eksternalnosti (Tablica 4). Veća sklonost dramtiziranju praćena je nižim samopoštovanjem i eksternalnijim lokusom kontrole, a eksternalniji lokus kontrole prati niže samopoštovanje.

Nije utvrđena statistički značajna povezanost između dobi i sklonosti dramtiziranju, kao ni između dobi i eksternalnosti lokusa kontrole. Međutim, utvrđena je statistički značajna pozitivna povezanost između dobi i samopoštovanja (Tablica 4). Veća dob sudionika praćena je porastom razine samopoštovanja.

Treći problem ovog istraživanja bio je ispitati koliki je prediktivni doprinos eksternalnog lokusa kontrole i samopoštovanja u objašnjenju varijance sklonosti dramtiziranju. U svrhu odgovora na ovaj problem provedena je multipla regresijska analiza, pri čemu je kriterijska varijabla bila sklonost dramtiziranju, a prediktori eksternalnost lokusa kontrole i samopoštovanje.

Tablica 5. Rezultati multiple regresijske analize sa sklonosti dramatiziranju kao kriterijem i eksternalnosti i samopoštovanjem kao prediktorima (N=281).

Kriterij	Prediktori	β	t	R^2	$F(2,278)$
sklonost dramatizira nju	eksternalni	,39***	7,58***	,22***	40,15
	lokus kontrole				
	samopoštovanje	-,16***	-3,18***		

*** $p < ,001$

Iz Tablice 5, vidljivo je da oba prediktora imaju statistički značajan doprinos u objašnjenju varijance sklonosti dramatiziranju, eksternalnost i samopoštovanje zajedno objašnjavaju 22% varijance kriterija sklonosti dramatiziranju. Veća sklonost dramatiziranju predviđena je eksternalnijim lokusom kontrole i nižim samopoštovanjem.

5. RASPRAVA

Pojedinci su skloni percipiranju situacija i događaja koji su im se zbili kao rezultatu sreće, slučajnosti, sudbine ili kontroli nekih značajnih drugih (Rotter, 1966) i tada se smatra kako pojedinac ima eksternalni (vanjski) lokus kontrole (Brkić, 2018). U tom slučaju, kada osoba percipira da ne može utjecati na ishode i situacije s kojima se suočava, takvi pojedinci imaju tendenciju iskazivanja niže razine samopoštovanja (Stiplošek, 2002). Uz eksternalni lokus kontrole i samopoštovanje, potreba za dramom (engl. Need for drama) je konstrukt koji je bio doveden u odnos s njima s obzirom da osobe sklone dramatiziranju imaju eksternalni lokus kontrole (Vulin, 2019). S obzirom na navedeno, doprinos ovog rada može se pronaći upravo u činjenici da su pojmovi poput (eksternalnog) lokusa kontrole, potrebe za dramatiziranjem i samopoštovanja poprilično poznati svima iako ni sami nismo svjesni da su oni dio, kako našeg karaktera, tako i karaktera pojedinaca u našoj neposrednoj okolini. Provodeći ovo istraživanje dobio se dodatni uvid koliko su događaji za koje smatramo da nemamo kontrolu nad njima (eksternalni lokus kontrole) povezani s vlastitim samopoštovanjem i viđenjem samih sebe te koliko su naše crte ličnosti (koja je operacionalizirana kao potreba za dramom) povezane sa samopoštovanjem i uvjerenjem da ne upravljamo sami ishodima.

U skladu s navedenim, postavljen je prvi istraživački problem koji je bio ispitati postoje li razlike u eksternalnom lokusu kontrole, samopoštovanju i sklonosti dramatiziranju između muškaraca i žena. Polazeći od rezultata prethodnih istraživanja za očekivati je bilo da će muškarci imati više samopoštovanje od žena (Zuckerman i sur., 2016) i manje eksternalni lokus kontrole u odnosu na žene (Sorić, 2021) te da neće biti razlike između muškaraca i žena u sklonosti dramatiziranju (Frankowski i sur., 2016; Ninković, 2017; Turkalj, 2022). Statističkom obradom podataka nije utvrđena statistički značajna razlika u sklonosti dramatiziranju, eksternalnosti i samopoštovanju između muškaraca i žena.

Prema rezultatima istraživanja Chandlera i Dugovicsa (1977) gdje se koristila „Adult I-E“ skala također nije utvrđena značajna razlika između muškaraca i žena u lokusu kontrole. Tri stavke ove ljestvice su išle u korist internalnosti za muškarce dok su dvije stavke bile u korist internalnosti za žene, te su na taj način pojedinačne razlike uravnotežene tj. poništene. Ovo „ponišćavanje“ zbog korištenja iste skale za sudionike i sudionice može biti jedno od mogućih objašnjenja za nepostojanje razlika u lokusu kontrole između muškarca i žena u ovom istraživanju. Naime, Levenson (1973) navodi kako postoji više različitih tipova vjerovanja, odnosno, muškarci i žene se međusobno poprilično razlikuju u svojim uvjerenjima o sudbini, sreći, slučajnostima, mogućnosti osobne kontrole, tj. vjerenjima u internalnost/eksternalnost. Posljedično, muškarci mogu pokazati eksternalnost u stavkama ljestvice za koje će žene pokazati internalnost, i obrnuto. Sosis i suradnici (1980) također tvrde da razlike između spolova mogu biti prikrivene korištenjem jedinstvenog, ukupnog rezultata. Pitanje je li lokus kontrole jednodimenzionalan ili višedimenzionalan konstrukt može imati izravan utjecaj na razlike između spolova u lokusu kontrole. Budući da ovakve skale predstavljaju globalnu mjeru internalnosti/eksternalnosti ona je nisko prediktivna za specifične situacije (Brnić, 2002). Moguće objašnjenje za ovakve rezultate leži u pretpostavci da su oba spola postala eksternalnija, iako su rezultati na Skali eksternalnosti u ovom istraživanju prosječni, tj. sudionici ne pokazuju internalan, odnosno eksternalan lokus kontrole na tom kontinuumu. Naime, društvo je postalo dosta složenije, posljedično, pojedinci su stavljeni pred sve veće izazove i osjećaj nemoći (Sherman i sur., 1997), a pripisivanje događaja vanjskim faktorima ih dovodi do lakšeg nošenja s neugodnim situacijama.

Kada se govori o razlikama između muškaraca i žena u samopoštovanju, postavljena je hipoteza prema kojoj je bilo za očekivati kako će i u ovom istraživanju žene imati nižu razinu samopoštovanja od muškaraca – međutim, ta razlika nije dobivena. U literaturi postoji veći broj istraživanja koja izvještavaju o većem samopoštovanju kod muškaraca u usporedbi sa

ženama, ponajviše u domeni socijalnog statusa, ekonomske ovisnosti i fizičkog izgleda te stereotipa (Bleidorn i sur., 2016; Chub i sur., 1997; Zuckerman i sur., 2016). Međutim, poznato istraživanje o nepostojanju razlika između muškaraca i žena Maccoby i Jacklin (1974) navodi kako se ustvari muškarci i žene ne razlikuju u samopoštovanju, već su dobivene razlike među njima uzrok ispitivanja samopoštovanja u specifičnim domenama. Sondhas i suradnici (2001) tvrde da samopoštovanje varira ovisno o specifičnoj domeni koju ispituje te samim time dobivene spolne razlike mogu biti posljedica korištenja instrumenata vezanih uz određen kontekst, a ne onih koji mjere globalno samopoštovanje (Skaalvik, 1986).

Klinička mjerenja dramatičnih osobina ličnosti imaju tendenciju pripisivanja i dijagnosticiranja ovakvih oblika poremećaja ženama. Također, spolna pristranost se javlja još od ranog djetinjstva i samim time oblikuje buduća ponašanja kod žena koja su vezana uz stereotip „drama queen“ (Vulin, 2019). Međutim, neklinički uzroci pokazuju drugačije rezultate, tj. nepostojanje stvarne razlike između muškaraca i žena kada se radi o sklonosti dramaturgiranju (Frankowski i sur., 2016; Galić, 2019; Vulin, 2019). Upravo zbog navedenog stereotipa, moguće je da se kod žena razvijaju socijalna ponašanja prema kojima su sklonije i opuštenije dramaturgirati, dok muškarci ovakve oblike ponašanja ne iskazuju javno, bar ne u jednakoj mjeri kao žene. S obzirom na navedeno, može se zaključiti da to nije biološki predodređena razlika među spolovima, već dio socijalnog utjecaja, ali i očekivanja. Stoga je moguće da su sudionici ovog istraživanja, iako je ono bilo online te anonimno, davali socijalno poželjne odgovore kako bi ostali dosljedni s ustaljenim društvenim očekivanjima i normama (Galić i sur., 2008).

Prema dosadašnjoj literaturi, za pretpostaviti je bilo kako će povezanost eksternalnog lokusa kontrole i samopoštovanja biti negativna (Brkić, 2018; Enger i sur., 2001; Judge i sur., 2002). Statističkom analizom podataka dobiveni su rezultati koji su u skladu s ovom hipotezom – pojedinci nižeg samopoštovanja su na kontinuumu lokusa kontrole eksternalniji. Brojna istraživanja navode rezultate dobivene kao u ovom istraživanju, pogotovo kada su u pitanju studije o akademskim postignućima (Hunter i Csikszentmihalyi, 2003; Judge i sur., 2002; Saadat i sur., 2012; Smith i sur., 1998) – eksternalni lokus kontrole povezan je s nižim samopoštovanjem i obrnuto, internalni lokus s višim samopoštovanjem. Pojedinci koji vjeruju u slučajnosti te razmatraju događaje u životu kao slučajne i nestalne, dolaze do uvjerenja da nisu u mogućnosti držati kontrolu nad vlastitim životima niti imaju sposobnosti i vještine za to (Saadat i sur., 2012, Sorić, 2021). Drugim riječima, kada pojedinac osjeća da nema kontrolu,

to ga dovodi do demotivacije i obeshrabrenja te osjećaja bespomoćnosti, a to karakterizira osobu niskog samopoštovanja.

Sljedećim hipotezama se pretpostavljalo da će pojedinci nižeg samopoštovanja imati eksternalniji lokus kontrole (Brkić, 2018; Enger i sur., 2001; Judge i sur., 2002) te da će pojedinci koji imaju eksternalniji lokus kontrole biti skloniji dramatiziranju (Frankowski i sur., 2016; Vulin, 2019; Zur, 2005), a tu će tendenciju ka dramatiziranju pokazivati i pojedinci nižeg samopoštovanja (Ninković, 2017). Statističkom obradom podataka dobiveni su rezultati koji su u skladu s navedenim hipotezama.

Saadat i suradnici (2012) navode kako se samopoštovanje sastoji od pet domena: akademske, društvene, obiteljske, tjelesne i globalne domene. Oni su se u svom istraživanju usmjerili na ispitivanje samopoštovanja učenika na temelju svih navedenih pet domena i došli do zaključka kako je jedan od čimbenika povezanih sa samopoštovanjem lokus kontrole, gdje pojedinci s niskim i srednjim samopoštovanjem imaju značajan eksternalni lokus kontrole, a oni s visokom razinom samopoštovanja imaju internalni lokus kontrole. Na ovom uzorku istraživanja razine samopoštovanja odgovaraju prosječnom tj. srednjem samopoštovanju (Rosenberg, 1965), dok lokus kontrole naginje prema većoj eksternalnosti. Ne treba zanemariti podatak da je Skala eksternalnosti korištena u ovom istraživanju jednodimenzionalna te visok rezultat na njoj iskazuje visoku eksternalnost, ali isti ne znači nužno i nisku internalnost (Bezinović, 1990). Dobiveni rezultati ovog istraživanja pokazuju da pojedinci nižeg samopoštovanja imaju eksternalniji lokus kontrole. Abdallah (1989) navodi da pojedinci višeg samopoštovanja pripisuju uspjeh internalnim uzrocima, dok oni s niskim samopoštovanjem taj uspjeh pripisuju eksternalnim uzrocima. U konačnici se može zaključiti da s povećanom razinom unutarnje kontrole i vještine prilagodbe društvenim situacijama, ljudi dolaze do uvjerenja da imaju kontrolu nad vlastitim životom što im povećava razinu samopoštovanja. Međutim, ako pojedinac pokazuje sklonost prema "naučenoj bespomoćnosti" i pripisuje uspjeh vanjskim čimbenicima za koje vjeruje da nema utjecaja, njegovo će samopoštovanje biti nisko. Isti rezultati su dobiveni u nekoliko istraživanja i pretpostavlja se kako ne postoje kulturalne razlike u ovim konstruktima (Brkić, 2018; Enger i sur., 2001; Saadat i sur, 2012).

Frankowski i suradnici (2016) ovaj relativno nov konstrukt potrebe za dramom definiraju kao složenu i neprilagođenu osobnost u kojoj pojedinci impulzivno manipuliraju drugima iz pozicije percipirane žrtve. Zbog toga što „dramatični“ pojedinci ne vide sebe kao aktivne jedinice u svijetu, dovođenje ovog konstrukta u relaciju s lokusom kontrole pokazalo je

kako je korelacija između sklonosti dramtiziranju i eksternalnog lokusa poprilično velika, dok isto nije utvrđeno za internalni lokus (Frankowski i sur., 2016). Gotovo da ne postoje istraživanja koja dovode ova dva konstrukta u međusobnu relaciju, međutim, Hope i suradnici (2018) dovode u odnos lokus kontrole s poremećajima ličnosti, a kao što je ranije u ovom istraživanju spominjano, potreba za dramtiziranjem je sinonim za histrionski poremećaj ličnosti (koji je fokusiran na nekliničku populaciju). U istraživanju Hope i suradnika (2018) je pronađena pozitivna povezanost između eksternalnog lokusa i histrionskog poremećaja ličnosti. Pojedinci koji su postizali više rezultate na ljestvici eksternalnog lokusa izvještavali su o problemima s regulacijom emocija i korištenjem neadaptivnih strategija regulacije emocija (npr. cilju usmjereno ponašanje, ograničen pristup strategijama regulacije emocija) (Vulin, 2019). Ovakva neadaptivna obilježja pojedinca dovode do uvjerenja da je takvo ponašanje izvan kontrole ishoda (eksternalni lokus kontrole). Osim što pojedinci skloniji dramtiziranju imaju eksternalniji lokus kontrole, iste obilježava i niža razina samopoštovanja. Već je spomenuto kako osobe sklone dramtiziranju imaju problema s regulacijom emocija, stoga je za očekivati kako će ti isti pojedinci biti skloniji doživljavanju negativnih emocija te će imati niže razine samopoštovanja. Nisko samopoštovanje uzrok je mnogih problema u eksternaliziranom ponašanju koji su destruktivne prirode. Kao jedan od obrambenih psiholoških mehanizama smanjenog osjećaja samopoštovanja, izigravanje žrtve, osjećaj konstantne nepravde i ugroženosti koji ih prate su antecedenti za povećanu potrebu prema dramtiziranju (Brkić, 2018).

Sljedeće se predviđala pozitivna povezanost između samopoštovanja i dobi. Orth i suradnici (2018) navode kako će samopoštovanje biti najviše u dobi od 50 do 60 godina te će ponovno pokazati svoj pad u kasnijoj starijoj dobi. Također, Lao (1976) sugerira povećanje internalnog, odnosno, smanjenje eksternalnog lokusa kako osoba stari. Gutiérrez i suradnici (2012) navode kako pojedinci koje karakterizira dramatična ličnost pokazuju tendenciju relativne stabilnosti ovakvih ponašanja do srednje odrasle dobi, a zatim to ponašanje postupno opada s godinama. Rezultatima u ovom istraživanju, od navedenog, utvrđeno je samo kako s povećanjem dobi raste i samopoštovanje (Tablica 4). Robins i Trzesniewski (2015) navode kako se samopoštovanje postupno povećava tijekom odrasle dobi, dostižući vrhunac negdje krajem 60-ih. Tijekom odrasle dobi, pojedinci sve više zauzimaju položaje moći i statusa što promiče osjećaj vlastite vrijednosti. Mnogi teoretičari životnog vijeka sugeriraju da srednju dob karakteriziraju vrhunci postignuća, ekspertize i kontrole nad sobom i okolinom. U skladu s ovim teorijskim pretpostavkama, promjene osobnosti koje se događaju tijekom odrasle dobi

teže odražavati sve veću razinu zrelosti i prilagodbe, na što ukazuju više razine savjesnosti i emocionalne stabilnosti. Pad u razinama samopoštovanja, koji se javlja oko 65. godine, rezultat je gubitka perspektiva uloga i odvajanja od raznih aktivnosti (Malikiosi i Ryckman, 1977), no kako sudionici ovog istraživanja nisu bili stariji od 65 godina, ta pretpostavka se ne može statistički potvrditi. S druge strane, dobiveni rezultati ne pokazuju značajnu povezanost između dobi s lokusom kontrole. Lao (1976) u svom istraživanju otkriva da se kod pojedinaca povećava njihov osjećaj unutarnje kontrole od ranog djetinjstva do tridesetih što je i za očekivati, jer je unutarnja-vanjska kontrola određena vlastitim iskustvom, a tijekom ovih godina pojedinci obično povećavaju svoje znanje i kompetencije, stoga dolazi do osjećaja veće kontrole. Slijedeći ovo isto razmišljanje, kako pojedinci stare i doživljavaju pad fizičkog zdravlja, prihoda i mogućeg društvenog statusa, tako dolazi do pada u osjećaju kontrole. U osnovi, ovi rezultati sugeriraju da je internalniji lokus kontrole karakterističan za tinejdžere i mlade odrasle osobe u usporedbi sa sredovječnim i starijim osobama (Kasaić, 2017), međutim, rezultati ovog istraživanja nisu pokazali isto. Moguće objašnjenje nepostojanja povezanosti između dobi i eksternalnog lokusa kontrole se može pripisati pretpostavci da su mlade odrasle osobe danas podložnije velikom utjecaju okoline, kontroli roditelja, škole i društva općenito. Donekle, mlađe osobe još uvijek nisu, općenito, u poziciji kontrole na svom radnom mjestu te se suočavaju sa sve većim teretom odgovornosti u kući (Morganti i sur., 1988). S obzirom da mladi do 35 godina čine 66,1% ukupnog uzorka istraživanja, moguće objašnjenje je i funkcija kohortnih razlika između sudionika ovog istraživanja. Život mlađih generacija poprilično se razlikuje od života kakvim su živjeli naši roditelji, bake, djedovi. Evidentno je kako se mlađe generacije duže školuju, kasnije stupaju u brakove, kasnije imaju djecu, posljedično, kasnije stječu osjećaj potpune kontrole nad svojim životom. Stoga, možda i nije toliko neobično da adolescenti i mlade odrasle osobe još uvijek nisu krenule prema internalnijem lokusu kontrole.

Dramatična ličnost kao relativno novi konstrukt za nekliničku populaciju, koji proizlazi od histrionskog poremećaja ličnosti, također nije bio značajno povezan s dobi (Tablica 4). Nepostojanje ove razlike se može objasniti činjenicom da se poremećaji osobnosti obično konceptualiziraju kao stabilni tijekom vremena i trajnih obrazaca ponašanja, mišljenja i osjećaja. Samim time, ličnosti koje pokazuju tendenciju sklonosti ka dramatiziranju, tijekom cijelog života zadržavaju te osobine i one ne pokazuju promjene tijekom vremena.

Eksternalnost i samopoštovanje zajedno objašnjavaju 22% varijance kriterija sklonosti dramatiziranju - veća sklonost dramatiziranju predviđena je eksternalnijim lokusom kontrole i nižim samopoštovanjem. U literaturi gotovo ne postoje istraživanja ovih dvaju konstrukata kao

prediktora sklonosti dramtiziranju, stoga se objašnjenja za ove rezultate mogu izvesti osvrtnjem na samopoštovanje i lokus kontrole *per se* kao prediktore konstrukta potrebe za dramtiziranjem. Lokus kontrole i samopoštovanje dva su dinamička uvjerenja koja pojedinci konstruiraju o sebi i svojim interakcijama s društvenim okruženjem, koji može poslužiti ili kao izvor nevolje i/ili kao intrapersonalni resurs (Haine i suradnici, 2003). Steele i suradnici (1993) tvrde da pojedinci niskog samopoštovanja imaju slabiju vještinu emocionalne kontrole te sposobnosti upravljanja i reguliranja vlastitih emocionalnih ekspresija. Moguće je da upravo zbog teškoća u upravljanju i racionalnom razmišljanju pokazuju tendenciju pripisivanja događaja vanjskim čimbenicima, iako, u realnosti, srž problema leži upravo u njima samima. Ovakve osobine pojedinca predviđaju njegovu sklonost ka interpersonalnom manipuliranju i statusu izigravanja žrtve. Ipak, ne treba zanemariti velik dio varijance kriterija koji nije objašnjen ovim prediktorima. Moguće je da veliku ulogu u objašnjenju varijance kriterija potrebe za dramom imaju drugi konstrukti usko povezani s dramtiziranjem poput savjesnosti, neuroticizma ili čak narcizma (Galić, 2019). Stoga bi možda u budućim istraživanjima bilo dobro uvesti neke od ovih konstrukata u analizu ispitivanja prediktora za kriterij potrebe za dramom.

Na samom početku rasprave spomenut je nedostatak ovog istraživanja koji se odnosi na *Rosenbergovu skalu samopoštovanja* (Rosenberg, 1965). Naime, Sondhas i suradnici (2001) tvrde da samopoštovanje varira ovisno o specifičnoj domeni koju ispituje te samim time dobivene razlike mogu biti posljedica korištenja instrumenata vezanih uz određen kontekst, a ne onih koji mjere globalno samopoštovanje (Skaalvik, 1986). Stoga, moguće je da bi dobivene (spolne) razlike pokazale drugačije rezultate kada bi se samopoštovanje ispitivalo na globalnoj razini. Sličan nedostatak, povezan s korištenom Skalom eksternalnosti, vezan je uz pitanje je li lokus kontrole jednodimenzionalni ili višedimenzionalni konstrukt što može imati izravan utjecaj na razlike između spolova u lokusu kontrole, međutim, bitno je naglasiti kako se na temelju ovog nacrtu istraživanja ne može govoriti o uzročno-posljedičnim vezama. Sosis i suradnici (1980) tvrde da razlike između spolova mogu biti prikrivene korištenjem jedinstvenog, ukupnog rezultata. Čak i kada su ukupni rezultati muškaraca i žena slični, razlike među njima mogu se pojaviti u određenim faktorima. Također, žene su razvijaju socijalna ponašanja prema kojima su sklonije i opuštenije „javno“ dramtizirati, dok muškarci ovakve oblike ponašanja ne iskazuju javno, bar ne u jednakoj mjeri kao žene, zato je moguće da su odgovori žena bili otvoreniji i iskreniji od odgovora muškaraca.

Još jedan čest metodološki nedostatak vezan je za prikupljanje podataka. Iako je istraživanje provedeno online putem gdje je sudionicima garantirana anonimnost podataka, moguće je da podatci prikupljeni samoiskazom sadrže socijalno poželjne odgovore. U skladu s tim, bilo bi poželjno u budućim istraživanjima uključiti i skalu socijalno poželjnog odgovaranja (Galić, 2019). Izjednačavanje broja muških i ženskih sudionika isto je jedan od prijedloga za buduća istraživanja s obzirom da u ovom istraživanju 73,1% uzorka čine žene, a 26,9% muškarci.

6. ZAKLJUČAK

1. Nije utvrđena statistički značajna razlika u sklonosti dramtiziranju, eksternalnosti i samopoštovanju između muškaraca i žena.
2. Veća sklonost dramtiziranju praćena je nižim samopoštovanjem i eksternalnijim lokusom kontrole, a eksternalniji lokus kontrole prati niže samopoštovanje.
Nije utvrđena statistički značajna povezanost između dobi i sklonosti dramtiziranju, kao ni između dobi i eksternalnosti lokusa kontrole. Međutim, utvrđena je statistički značajna pozitivna povezanost između dobi i samopoštovanja. Veća dob praćena je porastom razine samopoštovanja.
3. Eksternalnost i samopoštovanje zajedno objašnjavaju 22% varijance kriterija sklonosti dramtiziranju. Veća sklonost dramtiziranju predviđena je eksternalnijim lokusom kontrole i nižim samopoštovanjem.

7. LITERATURA

- Abbey, A. i Andrews, F. M. (1985). Modeling the psychological determinants of life quality. *Social Indicators Research*, 16(1), 1-34. <https://doi.org/10.1007/BF00317657>
- Abdallah, T. M. (1989). Self-esteem and locus of control of college men in Saudi Arabia. *Psychological Reports*, 65, 1323-1326. <https://doi.org/10.2466/pr0.1989.65.3f.1323>
- Bezinović, P. (1990). Skala eksternalnosti. U Anić, N. (Ur.), *Praktikum iz kognitivne i bihevioralne terapije III* (str. 155-157). Društvo psihologa Hrvatske.
- Bleidorn, W., Arslan, R. C., Denissen, J. J. A., Rentfrow, P. J., Gebauer, J. E., Potter, J., i Gosling, S. D. (2016). Age and gender differences in self-esteem: A cross-cultural window. *Journal of Personality and Social Psychology*, 111(3), 396–410. <https://doi.org/10.1037/pspp0000078>
- Brkić, I. (2018). *Samopoštovanje i lokus kontrole kao prediktori dobrobiti*. [Diplomski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu]. Repozitorij Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. <urn:nbn:hr:111:776062>
- Brnić, P. (2002). *Odnos maskuliniteta, femininosti te nekih sociodemografskih varijabli sa lokusom kontrole*. [Diplomski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu]. Repozitorij Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
- Chandler, T. A. i Dugovics, D. A. (1977). Sex differences in research on locus of control. *Psychological Reports*, 41(1), 47–53. <https://doi.org/10.2466/pr0.1977.41.1.47>
- Chubb, N. H., Fertman, C. I. i Ross, J. L. (1997). Adolescent self-esteem and locus of control: A longitudinal study of gender and age differences. *Adolescence*, 32(125), 113-129.
- Coopersmith, S. (1984). *Self-esteem inventories*. Palo Alto CA.
- Ćubela Adorić, V., Ninković, T. i Smolić, A. (2020). Skala potrebe za dramom (SPD). U: V. Ćubela Adorić, I. Burić, I. Macuka, M. Nikolić Ivanišević i A. Sliško (Ur.), *Zbirka psihologijskih skala i upitnika: svezak 10* (str. 63-74). Sveučilište u Zadru.
- Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95(3), 542-575. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.95.3.542>

- Doherty, W. J., i Baldwin, C. (1985). Shifts and stability in locus of control during the 1970s: Divergence of the sexes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 48(4), 1048–1053. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.48.4.1048>
- Enger, J. M., Howerton, D. L. i Cobbs, C. R. (2001). Internal/external locus of control, self-esteem and parental verbal interaction of at-risk black male adolescents. *The Journal of Social Psychology*, 134(4), 269-274. <https://doi.org/10.1080/00224545.1994.9711730>
- Enger, J. M., Howerton, D. L. i Cobbs, C. R. (2001). Internal/external locus of control, self-esteem and parental verbal interaction of at-risk black male adolescents. *The Journal of Social Psychology*, 134(4), 269-274. <https://doi.org/10.1080/00224545.1994.9711730>
- Finn, J. D. i Rock, D. A. (1997). Academic success among students at risk for school failure. *Journal of Applied Psychology*, 82(2), 221-234. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.82.2.221>
- Frankowski, S., Lupo, A. K., Smith, B. A., Dane'El, M., Ramos, C. i Morera, O. F. (2016). Developing and testing a scale to measure need for drama. *Personality and Individual Differences*, 89, 192-201. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2015.10.009>
- Galić, I. (2019). *Odnos potrebe za dramatiziranjem, privrženosti partneru i zadovoljstva vezom*. [Diplomski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Osijeku]. Repozitorij Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Osijeku. <urn:nbn:hr:142:096469>
- Galić, Z., Jerneić, Ž. i Prevendar, T. (2008). Socijalno poželjno odgovaranje, ličnost i inteligencija u selekcijskoj situaciji. *Psiholojske teme*, 17(1), 93-110.
- Gutiérrez, F., Vall, G., Peri, J. M., Baillés, E., Ferraz, L., Gárriz, M. i Caseras, X. (2012). Personality disorder features through the life course. *Journal of Personality Disorders*, 26(5), 763–774. <https://doi.org/10.1521/pedi.2012.26.5.763>
- Haine, R. A., Ayers, T. S., Sandler, I. N., Wolchik, S. A. i Weyer, J. L. (2003). Locus of control and self-esteem as stress-moderators or stress-mediators in parentally bereaved children. *Death Studies*, 27(7), 619–640. <https://doi.org/10.1080/07481180302894>
- Holder, J. C. i Vaux, A. (1998). African American professionals: Coping with occupational stress in predominantly White work environments. *Journal of Vocational Behavior*, 53(3), 315-333. <https://doi.org/10.1006/jvbe.1998.1640>

- Hope, N. C., Heimberg, R. G. i Turk, C. L. (2018). The association between locus of control, emotion regulation, and borderline personality disorder features. *Personality and Mental Health*, 12(1), 46-57. <https://doi.org/10.1002/pmh.1419>
- Hunter, J. P. i Csikszentmihalyi, M. (2003). The positive psychology of interested adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 32(1), 27-35. <https://doi.org/10.1023/A:1021028306392>
- Jelić, M. (2012). Nove spoznaje u istraživanjima samopoštovanja: konstrukt sigurnosti samopoštovanja. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 21 (2 (116)), 443-463). <https://doi.org/10.5559/di.21.2.08>
- Judge, T. A., Erez, A., Bono, J. E. i Thoresen, C. J. (2002). Are measures of self-esteem, neuroticism, locus of control, and generalized self-efficacy indicators of a common core construct? *Journal of Personality and Social Psychology*, 83(3), 693-710. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.83.3.693>
- Judge, T. A., Erez, A., Bono, J. E. i Thoresen, C. J. (2002). Are measures of self-esteem, neuroticism, locus of control, and generalized self-efficacy indicators of a common core construct? *Journal of Personality and Social Psychology*, 83(3), 693-710. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.83.3.693>
- Kardum, I., Hudek-Knežević, J. i Krapić, N. (2016). Lokus kontrole i tjelesno zdravlje. *Klinička psihologija*, 9, 271-92. <https://doi.org/10.21465/2016-KP-2-0005>
- Kasaić, M. (2017). *Akadska samoeфикаsnost, ciljevi postignuća i lokus kontrole kao prediktori zadovoljstva studijem*. [Diplomski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu]. Repozitorij Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. <urn:nbn:hr:111:038224>
- Kliewer, W. i Sandler, I. N. (1992). Locus of control and self-esteem as moderators of stressor-symptom relations in children and adolescents. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 20(4), 393-413. <https://doi.org/10.1007/BF00918984>
- Kline, R.B. (2010). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling*. The Guilford Press, New York.

- Klonowicz, T. (2001). Discontented people: Reactivity and locus of control as determinants of subjective well-being. *European Journal of Personality*, 15, 29-47. <https://doi.org/10.1002/per.387>
- Knoop, R. (1981). Age and correlates of locus of control. *The Journal of Psychology*, 108(1), 103-106. <https://doi.org/10.1080/00223980.1981.9915250>
- Lao, R. C. (1976). Is internal-external control an age-related variable?. *The Journal of Psychology*, 92(1), 3-7. <https://doi.org/10.1080/00223980.1976.9921326>
- Malikiosi, M. X. i Ryckman, R. M. (1977). Differences in perceived locus of control among men and women adults and university students in America and Greece. *The Journal of Social Psychology*, 103(2), 177–183. <https://doi.org/10.1080/00224545.1977.9713315>
- Malikiosi, M. X. i Ryckman, R. M. (1977). Differences in Perceived Locus of Control Among Men and Women Adults and University Students in America and Greece. *The Journal of Social Psychology* 103(2),177–183. <https://doi.org/10.1080/00224545.1977.9713315>
- Milas, G. (2005). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Naklada Slap. <urn:nbn:hr:118:385432>
- Mirjanić, L. i Milas, G. (2011). Uloga samopoštovanja u održavanju subjektivne dobrobiti u primjeni strategija suočavanja sa stresom. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 20(3 (113)), 711-727. <https://doi.org/10.5559/di.20.3.06>
- Morganti, J. B., Nehrke, M. F., Hulicka, I. M. i Cataldo, J. F. (1988). Life-span differences in life satisfaction, self-concept, and locus of control. *The International Journal of Aging and Human Development*, 26(1), 45–56. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa4104_8
- Morganti, J. B., Nehrke, M. F., Hulicka, I. M. i Cataldo, J. F. (1988). Life-span differences in life satisfaction, self-concept, and locus of control. *The International Journal of Aging and Human Development*, 26(1), 45–56. <https://doi.org/10.2190/HDAD-XT0C-W8JB-63DR>
- Nehrke, M. F., Hulicka, I. M. i Morganti, J. B. (1980). Age differences in life satisfaction, locus of control, and self-concept. *The International Journal of Aging & Human Development*, 11(1), 25–33. <https://doi.org/10.2190/YP02-5GK9-U9A6-ACD0>

- Ninković, T. (2017). *Povezanost sklonosti dramtiziranju sa samopoštovanjem i crtama ličnosti mračne trijade*. [Završni rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zadru]. Repozitorij Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zadru. [urn:nbn:hr:162:129174](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:hr:162:129174)
- Orth, U., Erol, R. Y. i Luciano, E. C. (2018). Development of self-esteem from age 4 to 94 years: A meta-analysis of longitudinal studies. *Psychological Bulletin*, 144(10), 1045–1080. <https://doi.org/10.1037/bul0000161>
- Petz, B. (2005). *Psihologijski rječnik*. Naklada Slap.
- Robins, R. W. i Trzesniewski, K. H. (2005). Self-Esteem Development Across the Lifespan. *Current Directions in Psychological Science*, 14(3), 158–162. <https://doi.org/10.1111/j.0963-7214.2005.00353.x>
- Rosenberg, M. (1965). *Society and The Adolescent Self-image*. Princeton University Press. <https://doi.org/10.1515/9781400876136>
- Saadat, M., Ghasemzadeh, A. i Soleimani, M. (2012). Self-esteem in Iranian university students and its relationship with academic achievement. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 31, 10-14. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.12.005>
- Sherman, A. C., Higgs, G. E. i Williams, R. L. (1997). Spolne razlike u konstruktivnom lokusu kontrole. *Psihologija i zdravlje*, 12(2), 239–248. <https://doi.org/10.1080/08870449708407402>
- Skaalvik, E. M. (1986). Sex Differences in Global Self-Esteem. A Research Review. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 30(4), 167–179. <https://doi.org/10.1080/0031383860300402>
- Smith, C. L., Sapp, M., Farrell, Jr. W. C. i Johnson, Jr. J. H. (1998). Psychoeducational correlation of achievement for high school Seniors at a private school: the relationship among Self-esteem, Self-esteem, and academic Self-esteem. *The high School journal*, 81 (3), 161-166.
- Sorić, P. (2021). *Samopoštovanje i lokus kontrole kod studenata čiji su roditelji razvedeni i onih iz cjelovitih obitelji*. [Završni rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zadru]. Repozitorij Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zadru. [urn:nbn:hr:162:414900](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:hr:162:414900)

- Sosis, R. H., Strickland, B. R. i Haley, W. E. (1980). Perceived locus of control and beliefs about astrology. *The Journal of Social Psychology*, 110(1), 65-71. <https://doi.org/10.1080/00224545.1980.9924223>
- Steele, C. M., Spencer, S. J. i Lynch, M. (1993). Self-Image Resilience and Dissonance: The Role of Affirmational Resources. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64, 885-896. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.64.6.885>
- Stewart, T. (2012). Undergraduate Honors Service-Learning & Effects on Locus of Control. *Journal of Service-Learning in Higher Education*, 1, 70-86.
- Stiplošek, D. (2002). *Povezanost religioznosti, samopoštovanja i lokusa kontrole*. [Diplomski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu]. Repozitorij Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
- Turkalj, I. (2022). *Odnos potrebe za dramom i stava prema ogovaranju*. [Završni rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zadru]. Repozitorij Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zadru. <urn:nbn:hr:162:104293>
- Twenge, J. M., Zhang, L. i Im, C. (2004). It's beyond my control: A cross-temporal meta-analysis of increasing externality in locus of control, 1960-2002. *Personality and Social Psychology Review*, 8(3), 308-319. https://doi.org/10.1207/s15327957pspr0803_5
- Vuković, I. (2015). *Povezanost lokusa kontrole i strategija suočavanja sa stresom s anksioznošću i depresivnošću kod studenata godina* [Diplomski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Osijeku]. Repozitorij Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Osijeku. <urn:nbn:hr:142:824906>
- Vulin, A. (2019). *Povezanost crta mračne trijade i sklonosti dramaliziranju sa samoregulacijom i interpersonalnom regulacijom emocija*. [Diplomski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zadru]. Repozitorij Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zadru. <urn:nbn:hr:162:841418>
- Zuckerman, M., Li, C., i Hall, J. A. (2016). When men and women differ in self-esteem and when they don't: A meta-analysis. *Journal of Research in Personality*, 64, 34-51. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2016.07.007>
- Zur, O. (2005). The psychology of victimhood. *Destructive trends in mental health*, 5(2), 45-64.

